

Politi og konflikt

Anmeldelse af Jørn Vestergaard (red.): *Sociale uroligheder. Politi og politik*. Forlaget Soc.Pol. Kbh. 1986.

Af Peter Blume

Antallet af kollektive konflikter, hvor der har været konfrontation mellem aktionerende og politiet, har været stigende i løbet af 1970'erne og 80'erne. Konflikterne har haft forskellig karakter såsom husbesættelser og faglige aktioner, især fysiske blokader. I mange af de konfliktsituationer, der har foreligget, har politiet gjort brug af sin ret til fysisk magtanvendelse, og egentlige kampe mellem politi og aktionerende er ofte forekommet. Politiet har klart manifesteret sig som en repressivt virkende del af statsapparatet og ofte med den virkning, at konflikterne, der reelt har været udtryk for samfundsmæssige interesse- eller klassemodsætninger, er fremtrådt som konflikter mellem politiet og forskellige mindretalsgrupper. Denne faktiske udvikling har accentueret behovet for at analysere politiets rolle i denne type konfliktsituationer og til at overveje, om andre midler end fysisk magt bedre kunne anvendes.

Det er denne problemstilling, der står i centrum for bogen om sociale uroligheder, der er udarbejdet af en på initiativ af Dansk retspolitisk Forening i 1981 nedsat komité vedrørende politiets rolle i samfundet. Komitéen har været ret bredt sammensat med medlemmer med både retsvidenskabelig og almindelig samfundsvidenskabelig kompetence, politikere samt to politimestre. En række centrale repræsentanter for politiet har dog ikke ønsket af være med (jfr. p. 6-7).

Denne sammensætning af forfatterpanelet afspejler sig også i bogen, der bærer præg af et ønske om at finde frem til et afbalanceret standpunkt. Generelt er bogen kritisk over for politiet, men ikke uden forståelse for politiets problemer og de dilemmaer, der kan møde politiet i optrappede kollektive konflikter, der er i offentlighedens søgelys.

Bogen indeholder en mængde dokumentationsmateriale vedrørende en lang række af de konflikter, der har fundet sted i Danmark. Allerede dette gør, at bogen er et vigtigt dokument i politiforskningen. Herudover findes der en række analyser angående andre metoder til behandling af sociale konfliktsituationer samt konkrete retspolitiske forslag.

I det følgende vil jeg omtale enkelte af disse problemstillinger, men må først præcisere, at det ikke er muligt inden for rammerne af en kort anmeldelse at komme ind på alle de synspunkter, der gøres gældende. De, der interesserer sig for disse problemer, kan anbefales at læse bogen, der generelt vil være et nyttigt instrument i den offentlige debat.

Det centrale budskab i bogen er, at politiet ikke i sociale konflikter bør anvende fysisk magt, inden der er gjort tålmodige og alvorlige bestræbelser på at løse konflikten fredeligt. Politiet bør altid arbejde på, at de egentlige modparter forhandler. Det betyder, at politiet ikke uden videre skal følge en anmodning fra den forurettede (ejer/virksomhed, etc.) om at gribe ind i aktionen med magt (jfr. p. 135), fordi en sådan adfærd betyder, at politiet entydigt stiller sig på den etablerede, stærke, parts side. Som en vigtig pointe fremhæves, at kraftig magtanvendelse objektivt ej heller er til fordel for det etablerede system, fordi en sådan symptombehandling reelt medvirker til at skærpe de bagomliggende modsætninger. Politiets skærpede magtanvendelse fører til øget polarisering, og man kommer ind i en uheldig spiral af vold og modvold.

Udover den almindelige anbefaling af en afventende politistrategi peges der i bogen på, at der er behov for en forbedret politiuddannelse, der bør være mere samfundsmæssig orienteret, og at det ikke mindst er påkrævet, at lederuddannelsen forbedres (jfr. p. 234). Det er således en væsentlig pointe, at eskaleringen af politiets magtanvendelse i første række ikke kan lastes de menige politifolk, men at det er den centrale og decentrale politiledelse, der har ansvaret herfor (jfr. p. 184-85).

En argumentation og en politik af den her skitserede karakter kan ikke undgå at få et vist idealistisk præg. Selv om det forskellige steder påpeges, at årsagen til konflikterne skal søges i politiske og samfundsmæssige forhold (f.eks. p. 308), er der en vis tendens til at tro på, at politiet kan medvirke til at løse de forskellige modsætninger, der jo ofte i sidste instans har deres rod i det kapitalistiske økonomiske system. Det er en illusion at tro, at politiet kan løse disse modsætninger, og det bør i øvrigt også fastholdes, at dette ikke, jfr. også nedenfor, er politiets opgave.

Lægges dette til grund bliver spørgsmålet, hvilken form for symptombehandling man ønsker, og her er der nok ikke nogen tvivl om, at den fredelige form også er i systemets interesse. I den seneste danske konflikt (Ryesgade 58), der er uafsluttet i skrivende stund, synes det da også at være således, at de aktionerende BZ'ere ret målbevidst søger konfrontation med politiet, der i visse faser af forløbet nærmest har været den angrebne part. At opnå en voldelig konfrontation med politiet er tilsyneladende nogle gruppers middel til et opgør med det etablerede system. Denne udvikling vil selvsagt, hvis den fortsætter, gøre mulighederne for fredelig konfliktløsning endnu vanskeligere.

Det centrale og vanskelige problem, der gennemsyrrer bogen, er spørgsmålet, om politiet skal/kan være neutralt, eller om politiet må tage stilling til de konfliktsituationer, som det bliver inddraget i. Der lægges forskellige steder op til, at en sådan stillingtagen er nødvendig, og at politiet her skal udvise forståelse for de forskellige mindretals synspunkter og situation (f.eks. p. 180-81). Denne opfattelse kan være farlig, fordi der heri ligger kimen til et politisk politi, der med sine særlige magtbeføjelser kan blive en væsentlig selvstændig aktør i den politiske udvikling.

Der kan her især være grund til at fremhæve, at det generelt uanset politisk opfattelse ikke kan være ønskeligt, at politiet tager politisk stilling, og at der i øvrigt næppe kan være større tvivl om, hvad en sådan frihed for politiet ville resultere i. Det ville således ikke være i mindretallets interesse og ville på længere sigt kunne føre til en udvikling af et samfund, der havde karakter af en politistat. Heroverfor kunne det hævdes, at politiet jo tvinges ind i konflikterne som selvstændig aktør og i praksis i mange tilfælde har virket som en meget repressiv repræsentant for det etablerede samfundssystem. Dette er ubestrideligt, men også uundgåeligt. Politiets ofte voldsomme magtanvendelse er udtryk for de skærpede samfundsmæssige modsætninger.

En politik på dette område må derfor nok argumentere for de fredelige metoder og for mindretallets demokratiske rettigheder, men den må ikke vælte over til fordel for et politisk politi. Tværtimod er det centralt at understrege vigtigheden af, at politiet underlægges en åben og demokratisk kontrol, således at politiet ikke selvstændigt anvender sine magtmidler. Det er denne metode, der må benyttes til at sikre, at politiet ikke udøver »ekstra-repression« og til at sikre, at ansvaret for politiets adfærd bliver placeret på rette sted, dvs. hos de politiske myndigheder.

Spørgsmålet om demokratisk kontrol behandles i bogens 3. del. Behandlingen af klager rettet mod bestemt politiadfærd har været heftigt debatteret i mange år i Danmark (se p. 190 ff). Den eksisterende lokalnævnsoverordning har været kritiseret, dels fordi kun meget få klager i praksis bliver undersøgt, og dels fordi det reelt er politiet selv, der undersøger klagerne. Det er derfor næsten umuligt at få medhold i en klage.

Det er tidligere blevet foreslået, at denne ordning skulle erstattes af et regionalt politiombudsmandssystem omfattende politiklagenævn med reel indflydelse til den almindelige befolkning. Dette forslag bakkes op i bogen og suppleres med den idé, at politiombudsmandene, der skal være erfarne forsvarsadvokater, vil kunne virke som formidlende instans i forbindelse med sociale konflikter (jfr. p. 214-16). Selv om dette forslag kan lyde tiltalende, er det næppe hensigtsmæssigt, at den samme instans, der skal behandle klagesager, impliceres i konfliktløsningen. Dette rejser et habilitetsproblem, hvortil kommer, at det er tvivlsomt, om politiombudsmanden vil kunne opnå begge par-

ters tillid. En sådan tillid er nødvendig, hvis der skal være reelle muligheder for at mæglingsbestræbelser kan bære frugt (jfr. p. 315).

Foruden ønskværdigheden af en mere åben og demokratisk virkende klageordning understreges vigtigheden af, at politiet er mere villig til at indgå i en dialog og en offentlig debat omkring politiets rolle. Det danske politi er på dette punkt meget lukket, og dette kan utvivlsomt være medvirkende til at bestyrke opfattelsen af politiets repressive holdning og attitude.

Der er for mig at se ingen tvivl om, at det er et vigtigt retspolitisk mål at styrke en demokratisk kontrol med politiet og at sikre en løbende seriøs offentlig debat om politiets rolle. Dette vil bl.a. også kunne medvirke til at nuancere nogle af de holdninger, der florerer inden for politikorpset. Man må dog i denne forbindelse være opmærksom på, at realiseringen af disse mål selvsagt ikke indebærer, at fysisk magtanvendelse ikke bliver taget i brug, eller at politiets funktion som en repressiv del af statsapparatet forsvinder. Kontrol og offentlig debat vil derimod kunne medvirke til at sikre, at politiet ikke fungerer mere repressivt end der faktisk er demokratisk dækning for.

De mange voldsomme konfrontationer mellem politi og aktionerende befolkningsgrupper og de mange tilfælde, hvor politiet har benyttet en for voldsom magtanvendelse («politivold») samt den øgede benyttelse af civilklædt politi til infiltrering og provokation kan rejse spørgsmålet, om samfundet er ved at udvikle sig til en politistat. Denne problemstilling tages også op i bogen (især p. 122-25), hvor der gives en nærmere redegørelse for, hvad der forstås ved dette begreb. Der lægges især vægt på, at baggrunden for en politistat ofte er kriminalitetsangst. Konklusionen er vel nærmest, at vi ikke er på vej mod politistaten, men at der har været tilfælde, hvor der er blevet benyttet metoder, der kunne minde om de metoder man ser anvendt i politistater.

Denne afbalancerede konklusion virker overbevisende. Ganske vist har der været en stigende tendens til voldsom politimagtanvendelse, men det ville bringe diskussionen ud af proportion at tale om en politistat. Det må blot fastholdes, at græsrodsbevægelser og andre minoritetsgrupper må tillægges et vist spillerum for aktioner, og at mindre lovovertrædelser ikke bør medføre massiv politiindsats (jfr. p. 16, 20, 259). Politiets funktion bør primært være regulerende og ikke fysisk repressiv. Det er det centrale tema i debatten.

Den foreliggende bog må anses for et vægtigt bidrag til politiforskningen og med sin blanding af dokumentation, analyse og retspolitik en inspirationskilde for den fortsatte debat. De behandlede problemer er ikke specifikt danske, for selv om det er danske konflikter, der tages som udgangspunkt, er problemstillingen velkendt i de andre nordiske lande. Der er derfor grund til at tro, at bogen også i disse lande vil kunne indgå med vægt i den retspolitiske diskussion om politiets rolle i det moderne, modsætningsfyldte samfund.